

важливо навчити дітей «бачити» й відчувати зміст кожного образу. Погодьтеся, що на це варто звертати увагу.

*Сьогодні виникає дуже багато моментів, які ми обов'язково маємо пояснювати дітям, розкривати значення, допомагати правильно розуміти.* Знаєте, у мене часто виникає думка – острах: не дай, Боже, звикнути до війни. Адже ж десятий рік... За цей тривалий час ми вели разом із кіборгами бої за Донецький аеропорт, Піски, Авдіївку; пройшли Іловайський котел, втрачали, вчилися бачити – хто є хто, сподівалися на диво, якого не сталося, і, як «спецоперація» виявилася найжорстокішою із воєн, як Україна стала центром світу, болю, відваги, стала щитом для Європи, землею, волею і силою якої захоплюється все цивілізоване людство. Водночас у цей гіркий час український народ знаходить у собі сили навчатися, жити, творити.

*Наразі виникло багато крилатих висловів, нових фраз, сутність яких потребує роз'яснення:* шлях російського корабля, «покладіть у кишені насіння, щоб хоч соняшники проросли», «використовуйте весла», «друга армія світу», русня, орки, бавовна. Але ж гордо називаємо «Привид Києва», пес Патрон, байрактари, джавеліни, вітаємося: «Доброго вечора, ми з України!»; а чи є ті, хто не вивчив ще «Ой у лузі червона калина», «Стефанія», «Буде тобі, враже, так, як відьма скаже»?... Ну і «контрольний» – ідентифікатор національної приналежності, маркер, що визначає «свого» і «чужого» стали кодові слова: *паляниця, світлиця, суніця, киця, нісенітниця, укрзалізниця, веселка, філіжанка, гаманець, вештатися, духмяний, непереливки, пуцьвірінок, теревенити, балаканина, перекотиполь, хлібина й ін.* Зветься такий спосіб – «шиболет». Для розвитку, навчання та виховання нашої молоді треба використати всі можливості, зокрема інтегроване навчання.

*Ліна Костенко слушно написала:*

В дитинстві відкриваєш материк,

Котрий назветься потім Батьківщина.

**Сьогодні найважливіше завдання** – виховати справжніх українців і українок, для яких життєво необхідними цінностями є державна незалежність України, знання та вільне володіння українською мовою, патріотизм, повага до самобутньої культури, для яких найвищими моральними якостями будуть честь, гідність, совість, із яких вибудовується особистість сильна і непохитна.

---

## **Розвиток емоційно-ціннісного ставлення дітей до навчання на засадах упровадження ідей інтегрованого навчання**

*Овчиннікова Ірина, учитель образотворчого мистецтва  
Донецького ліцею № 1 Донецької селищної ради  
Ізюмського району Харківської області*

---

*У статті розглянуто роль і місце в педагогічній практиці інтегрованого навчання, що ґрунтується на інтересі до навчання, мотивації учнів на досягнення успіху, розкритті творчого потенціалу кожної дитини, її самовираженні. Висвітлено питання розвитку емоційно-ціннісного ставлення дітей до навчання на основі ідей інтегрованого навчання як важливий крок у покращенні якості освітнього процесу та формуванні особистісних якостей учнів.*

*Ключові слова:* мистецтво, інтегроване навчання, мотивація, критичне мислення, емоційно-ціннісне ставлення до навчання.

У сучасному освітньому середовищі одним із найважливіших завдань є розвиток емоційно ціннісного ставлення дітей до навчання.

*Емоційно-ціннісне ставлення* визначається як комплексна система емоційних реакцій та ціннісних орієнтацій, які формуються в процесі навчання і мають значення для *мотивації*, самореалізації та успіху учнів.

Одним із перспективних напрямів для розвитку емоційно-ціннісного ставлення є впровадження ідей інтегрованого навчання, зокрема під час вивчення предметів «Українська література», «Зарубіжна література» та «Мистецтво». *Інтегроване навчання* сприяє зв'язку різних знань і компетенцій, а також розвитку творчого мислення та емоційної сфери учнів.

Мистецтво й література є потужними засобами для вираження емоцій, розвитку естетичного смаку та формування ціннісних орієнтацій. Упровадження інтегрованого навчання в цих предметах дозволяє підсилити емоційний зв'язок дітей з навчальним процесом, активізувати їх творчість і самовираження, а також сприяти формуванню позитивного ставлення до навчання.

Митці, науковці та педагоги висловлюють власні думки щодо *емоційно-ціннісного ставлення* до навчання.

І. О. Ларіна визначає *емоційно-ціннісне ставлення* до навчання як особистісну позицію учня, що охоплює почуття власної компетентності, зацікавленість, мотивацію до досягнення успіху та задоволення від самого процесу навчання. Це позитивно впливає на активність та результативність учнів у навчальній діяльності [4, с. 224 – 226].

В. О. Сухомлинський доводив, що *емоційно-ціннісне ставлення* до навчання виникає, коли учень відчуває радість, задоволення та сенс у процесі пізнання. Важливо створити атмосферу взаєморозуміння, підтримки та заохочення, щоб розвивати позитивні емоції, які сприяють активному навчанню [8, с. 15].

Н. І. Жадан переконаний у тому, що *емоційно-ціннісне ставлення* до навчання формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Серед них важливе значення мають соціальне середовище, сім'я, взаємодія з учителем і спільна навчальна діяльність з іншими учнями. Позитивне *емоційно-ціннісне ставлення* до навчання сприяє формуванню пізнавальної активності, самореалізації та самодостатності учнів [3, с. 12 – 14].

О. І. Борисенко зазначав, що *емоційно-ціннісне ставлення* до навчання включає в себе емоційну насиченість, позитивне емоційне сприйняття навчальної діяльності та усвідомлення значущості знань та вмінь для особистого розвитку. Воно впливає на мотивацію, саморегуляцію та успішність учнів [1, с. 381 – 383].

Одна з основних характеристик *емоційно-ціннісного ставлення* до навчання – почуття власної компетентності. Це відчуття учня, що він володіє необхідними знаннями, навичками та вміннями для досягнення успіху в навчанні. Коли учень вірить у власну здатність досягти поставленої мети й відчуває впевненість у своїх здібностях, він виявляє більшу мотивацію та зацікавленість у навчанні.

Ще одна важлива характеристика *емоційно-ціннісного ставлення* – інтерес до навчання. Інтерес – це психологічна реакція, яка спонукає учня активно займатися навчанням, брати участь у навчальних процесах і задовольняти свою пізнавальну потребу. Коли учнів цікавить предмет, вони більш уважно слухають викладача, активно беруть участь у діалозі, шукають додаткову інформацію та самостійно досліджують тему.

*Мотивація* до досягнення успіху також є складовою частиною *емоційно-ціннісного ставлення* до навчання. Умотивованість учнів визначається їх особистими цілями, цінностями й очікуваннями. Якщо вони внутрішньо мотивовані, то здатні більше зосередитися на завданнях, перебороти труднощі та впоратися з викликами навчання.

Особистісні оцінки та емоційні реакції впливають на *емоційно-ціннісне ставлення* до навчання. Якщо під час навчального процесу в учнів позитивні емоції, тоді вони

проявляють зацікавленість, радість і більший ентузіазм. Негативні емоції, як-от стрес, невпевненість або страх, також можуть впливати на ставлення учнів до навчання та їх академічні досягнення.

Психологічні основи розвитку емоційно-ціннісного ставлення до навчання базуються на розумінні взаємозв'язку між емоціями, цінностями й навчанням. Важливо враховувати, що емоції відіграють ключову роль у навчальному процесі, оскільки впливають на мотивацію, пам'ять, увагу, когнітивні процеси та загальне ставлення до навчання.

*Одним з основних аспектів розвитку емоційно-ціннісного ставлення до навчання є створення позитивної навчальної атмосфери.* Учителі повинні сформувати сприятливе середовище, де учні будуть відчувати підтримку, повагу та заохочення до самовираження. Позитивні емоції, які виникають у такому середовищі, сприяють формуванню емоційно-ціннісного ставлення до навчання.

*Другим аспектом є розвиток самоусвідомлення учнів.* Важливо, щоб вони розуміли свої емоції, цінності та мотивацію щодо навчання. Це допоможе їм краще з'ясувати власні потреби й цілі, а також зберігати позитивне ставлення до навчання навіть у важких ситуаціях.

*Третій аспект – розвиток мотивації до навчання.* Емоційно-ціннісне ставлення до навчання включає мотивацію до досягнень, бажання вчитися та розвиватися. Учителі можуть стимулювати цей процес, використовуючи різноманітні методи та стратегії, такі як: заохочення, цікаві завдання, практичні дослідження, спільну творчу діяльність.

Як відомо, *мистецтво – невід'ємна частина духовної культури людства*; завдяки його художньо-образній формі відбувається сильний емоційний вплив на психіку особистості, що сприятиме розвитку її активності, спрямованої на творення краси в навколишньому світі й на внутрішнє самовдосконалення. Дослідження вчених переконливо доводять, що завдяки творам мистецтва відбувається активізація зорових, слухових та інших рецепторів із наступною зміною фізіолого-біологічних ритмів організму.

*Інтегроване навчання* є концепцією, що передбачає поєднання різних предметів і дисциплін у єдину цілісну навчальну програму. У такому підході змістові лінії та теми з різних предметних областей поєднуються, щоб сприяти більш глибокому та змістовному засвоєнню знань учнями [7, с. 60-62]. **Визначимо переваги інтегрованого навчання.**

1. *Зв'язок між предметами:* інтегроване навчання дозволяє учням бачити зв'язок між різними предметами й розуміти, як знання з однієї галузі можуть застосовуватися в інших сферах. Це сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку системного мислення.

2. *Контекстуалізація навчання:* інтегроване навчання дозволяє включати реальні життєві ситуації та приклади, що допомагають учням бачити застосування знань у реальному світі. Це збільшує мотивацію учнів та стимулює їх активну участь у навчальному процесі.

3. *Розвиток творчого мислення:* інтегроване навчання сприяє розвитку творчого мислення учнів, оскільки вони мають можливість застосовувати знання та вміння з різних галузей для розв'язання складних завдань і проєктів. *Це сприяє розвитку критичного мислення, проблемного мислення та самостійності учнів.*

Дубасенюк О. В. окреслила роль мистецтва та літератури в процесі навчання. Доведено, що роль різноманітних видів мистецтва є незамінною, адже вони сприяють розвитку будь-яких аспектів особистості учня [2, с. 91]. *Визначені певні ключові ролі мистецтва та літератури в навчанні.*

1. *Розвиток емоційної сфери:* мистецтво та література стимулюють учнів до переживання різних емоцій, сприяють розвитку емпатії та співпереживання. Вони

допомагають учням розуміти й виражати свої почуття, розкривають їхні внутрішні світи та спонукають до самовираження.

2. *Розвиток творчих здібностей*: мистецтво та література сприяють розвитку творчості й фантазії учнів. Вони надають можливість вільного вираження думок, ідей та уявлень через творчу активність, що розвиває креативне мислення та пошукову діяльність.

3. *Засіб комунікації*: мистецтво та література розширюють комунікативні навички учнів. Вони надають можливість виразити думки, почуття та ідеї через різні мови мистецтва й мову літератури. Це сприяє розвитку мовленнєвих і соціальних компетентностей.

4. *Розширення світогляду*: мистецтво та література відкривають перед учнями нові світи й культури. Вони допомагають збагачувати знання про історію, традиції, цінності та сприяють розвитку міжкультурної свідомості учнів.

5. *Розвиток критичного мислення*: мистецтво та література спонукають учнів до критичного мислення, надають можливість учням аналізувати твори, виявляти їхні послідовності, символіку, стиль, побудову сюжету тощо. Це розвиває здатність робити висновки й аргументовано висловлювати свої думки [6].

*Отже, мистецтво й література впливають на розвиток емоційно- ціннісного ставлення до навчання, розширюють творчі та комунікативні навички, збагачують світогляд учнів і сприяють розвитку критичного мислення.* Використання їх у процесі навчання на основі інтегрованого підходу допомагає створити навчальне середовище, яке сприяє розвитку емоційно-ціннісного ставлення до навчання учнів.

Особливості опанування мистецтва пов'язані з його унікальною освітньою місією – формування в людини ціннісних естетичних орієнтацій у процесі впливу на розум і почуття, свідомість і підсвідомість. Художні твори здатні пробуджувати креативний потенціал учнів для самореалізації та участі в соціокультурній творчості [5, с. 2].

Не випадково естетичне виховання посідає важливе місце як серйозний розділ виховного процесу в загальноосвітній школі. Базовий курс «Мистецтво», що, згідно з освітнім стандартом, вводиться в загальноосвітніх навчальних закладах, починаючи з 1 класу, і продовжується до 9 класу, набуває значення *узагальнюючого* щодо вивчення циклу мистецтв у середній школі та художньо-естетичного виховання школярів. Програма орієнтує вчителя на виховання національно свідомої, духовно багатой, зорієнтованої на творчу діяльність особистості, здатної усвідомити себе в суспільстві, створює умови для індивідуального творчого саморозвитку, саморозкриття та самореалізації.

**Завдання вчителя мистецтва** – навчити кожного школяра вміти самотійно задовольняти власні естетичні потреби, цінувати прекрасне, використовувати його для формування себе як особистості; розвинути здатність учня розуміти задум митця, формувати власну думку й аргументувати її.

Структурування матеріалу здійснюється на історико-хронологічній (художньо-стильовій) основі, з поділом на дві частини – українську та зарубіжну культуру.

*Компаративний підхід* («Україна – Європа», «Україна – світ») *уможливлює* посилення виховного потенціалу курсу «Мистецтво» завдяки впровадженню полікультурної складової та одночасного збереження національних пріоритетів. Акцентується увага не на тому, що роз'єднує, а на тому, що об'єднує різні культури.

**Через ціннісний вплив мистецтва відбувається діалог культур.**

В основу змісту курсу «Мистецтво» покладено принцип «об'єднання видів мистецтва та формування в учнів цілісної художньої картини світу». За переконанням Масол Л. М., молоді люди, що здобули середню освіту, повинні бути освічені й естетично, а це означає, що їх знання в галузі *мистецтва*, уявлення про його роль у житті

суспільства, про закономірності його розвитку, а також їх уміння бачити, чути, розуміти великі творіння світової художньої культури повинні бути не меншими, ніж у сфері інших наук, що вивчаються в школі. Естетичне виховання діє лише за умови таких складових: особи людини, праці, науки, природи, мистецтва.

Визначення мети навчання мистецтва в основній школі зумовлене основними функціями *мистецтва*: естетичною, навчально-пізнавальною, духовно-виховною, комунікативною, емоційно-терапевтичною.

Наведемо приклад використання сучасної інформації під час вивчення курсу «Мистецтво» (5 клас). Доречно було б розказати учням про затоплений будинок-музей народного декоративного мистецтва Поліни Райко в Олешках. Урятувати роботи народної майстрині, ймовірно, не вдасться, проте на уроках мистецтва ми можемо розповідати про неї та її творчість. Це формуватиме світогляд учнів, патріотичні та естетичні почуття [9].

Під час вивчення історично-культурної спадщини українського народу («Образотворче мистецтво», 6 клас) завжди розповідаю про автора різдвяної щедрівки «Щедрик» Миколу Леонтовича. Учні емоційно, обурено реагують на звістку про трагічне знищення талановитого сина українського народу. Це дає поштовх для осмислення терміну «Розстріляне відродження». Саме так формується автентична свідомість та виховуються патріотичні почуття.

Учні 9 класу із захопленням слухають про всесвітньовідомого уродженця Тернопільщини, українського живописця Івана Марчука. Вражає його творчий діапазон: від примітивізму й реалізму до абстракціонізму та сюрреалізму. Учні завжди здивовано сприймають той факт, що роботи І.Марчука неможливо ні підробити, ні повторити, зображення ніби створені з чудернацьких ниткових візерунків. Завдяки цій техніці малярства досягається неймовірне світіння й відтінки кольору.

Щороку під час вивчення образотворчого мистецтва та мистецтва ми повертаємося до постаті українського Кобзаря. У душі Т. Шевченка завжди жили поет і художник, тому що писати й малювати він любив однаково. Його художня спадщина є не менш різноманітною, ніж поетична. Як художник Шевченко мав дві срібні медалі за свої картини ще в часи навчання в Академії мистецтв. Життя Тараса, на жаль, менше сприяло розвитку таланту Шевченка-художника, бо не завжди були фарби та полотна для малювання. Проте все створене Шевченком-художником навіть за таких умов вражає своєю різноманітністю. Дослідники його творчості підраховали, що спадщина мистецьких творів – олійних картин, акварелей, сепій, офортів, малюнків – становить майже 1200 робіт. Т. Шевченко – це людина, «яка воістину вистраждала свої відкриття, людина, яка по крутизнах життя піднеслася до вершин мудрості, на верхогір'я людського духу». Таку оцінку Кобзареві дав Олесь Гончар. Кобзар – символ чесності, правди й безстрашності, великої любові до людини. Уся його поетична та мистецька творчість зігрита палкою любов'ю до Батьківщини, до всього українського народу.

Наразі в освіті відбувається активний пошук нових підходів, форм і методів роботи. *Мистецтво* відкривається перед дитиною як процес становлення художнього образу через різні форми втілення: літературні, музичні, образотворчі. Урок мистецтва стає не просто уроком засвоєння нових теоретичних знань, а уроком мистецтва в широкому розумінні слова.

Під час вивчення мистецтва та літератури учні знайомляться з різноманітними творами, які мають велику емоційну силу. Це дозволяє їм розуміти і сприймати естетичні цінності, розвивати емпатію та відчуття краси. Також завдяки впровадженню інтегрованого навчання учні отримують можливість самостійно творити й виражати свої почуття, емоції через творчість, що має позитивний вплив на їх самовираження та самооцінку.

Крім того, *інтегроване навчання* допомагає зміцнити зв'язок між різними навчальними предметами, що сприяє більш глибокому розумінню матеріалу та його впровадженню в реальний життєвий контекст. Це сприяє розвитку *критичного мислення*, творчості та аналітичних навичок учнів. Вони вчаться розуміти й оцінювати художній твір, відчувати його емоційну силу, спілкуватися через мистецтво та літературу. Навчаються виражати свої думки, почуття та емоції, розвивають емпатію, толерантність. Ці навички є важливими як для навчання, так і для подальшого життя.

**Зважаючи на всі ці фактори, можна зробити висновок**, що розвиток емоційно-ціннісного ставлення дітей до навчання на основі ідей інтегрованого навчання є важливим кроком у покращенні освітнього процесу та формуванні особистісних якостей учнів. Цей підхід сприяє розвитку не лише когнітивних навичок, але й емоційно-ціннісного компонента особистості, що формує гармонійну особистість зі здатністю до творчого мислення, емпатії та самовираження.

### Список використаних джерел

1. Борисенко О. І. Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до навчання старшокласників у процесі інтегрованого навчання: дис. доктора пед. наук. Київ, 2017. С. 384 – 387.
2. Дубасенюк О. В. Роль мистецтва в освіті та розвитку особистості. Київ, 2012. С. 91.
3. Жадан Н. І. Психологічні основи розвитку емоційно-ціннісного ставлення до навчання учнів старшої школи: канд. психол. наук. Київ, 2008. С. 13 – 14.
4. Ларіна І. О. Формування емоційно-ціннісного ставлення до навчання учнів початкових класів: дис. доктора психол. наук. К., 2011. С. 224 – 256.
5. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. Автори: Масол Л. М., Просіна О. В., 2021.
2. Ніколаєва О. С. Роль інтегрованого навчання в розвитку емоційно-ціннісного ставлення учнів до навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*, 2018. Вип. 158.
3. Олійник Л. І. Педагогічні основи інтегрованого навчання. Харків, 2015. С. 60 – 62.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані педагогічні твори: у 6 т. Київ, 1995 – 2003. С. 15.
5. <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=619453913462198>

---

## Інтеграція як засіб формування соціокультурної компетентності здобувачів освіти на уроках української мови: практичний аспект

Гармашова Інна, заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу «Харківський ліцей № 24»,  
учитель української мови та літератури, спеціаліст вищої  
кваліфікаційної категорії

---

*Авторка подає розробку дистанційного уроку в 6 класі за темою «Складні слова. Сполучні голосні -о, -е в складних словах», у якій відображує практичні аспекти реалізації принципу внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції на уроках української мови.*

*Ключові слова: мотивація до навчання, компетентність спілкування державною мовою, інтегровані уроки, інформаційно-цифрова компетентність, загальнокультурна грамотність.*

Інтеграція як процес створення цілісної та багатомірної картини світу сьогодні набуває статусу одного з провідних методологічних і дидактичних принципів. Інтеграція навчальних предметів мовно-літературної освітньої галузі передбачає формування в учнів цілісної духовної та мовної картини світу й здійснюється на рівні мети та завдань шкільних програм, а реалізується на рівні змісту кожного компонента й технології проведення уроків.